

Kırılğan - Başarısız Devlet Olgusu ve Terörizm İlişkisi

Mehmet KARAÇUKA*

Necmettin ÇELİK**

Geliş Tarihi (Received): 13.10.2015 – Kabul Tarihi (Accepted): 11.01.2016

Öz

Küreselleşen ve daha da kompleks bir yapıya dönüşen terörizm unsurunun muhtemel dinamiklerinin belirlenmesi terörizmle mücadelede başarı elde edilebilmesi ve sürdürülebilir bir barış ortamının tesis edilebilmesi noktasında oldukça önemlidir. Bu açıdan bakıldığında, terörün şiddet boyutunun hat safhada olduğu bölgelerde kırılğan-başarısız devlet statüsündeki ülkelerin çoğunlukta olması, terörün muhtemel dinamikleri arasında devlet başarısızlığı olgusunun olabileceğini ön plana çıkarmaktadır. Nitekim, 2007-2011 dönemi ve Küresel Terörizm Veritabanı'nda kayıtlı 156 ülkenin analiz edildiği Rassal Etkiler Panel Modeli'nin bulguları kırılğan - başarısız devlet olgusu ile teröre verilen zayıtlar gibi toplumsal ve psikolojik unsurların terörün şiddet boyutunun tırmanması noktasında itici faktör olduklarını göstermektedir. Başka bir ifadeyle, kırılğan-başarısız devlet olgusu ve terörizmin şiddet boyutu terörizm unsurlarının yayılması noktasında elverişli zemin oluşturmaktadır. Dolayısıyla, terörizmle mücadelede etkin sonuçlar alınabilmesi adına, devlet başarısızlığı olgusuyla iktisadi ve politik açıdan mücadele edilmesi; bu doğrultuda, özellikle komşu ülkelerle oluşturulacak bölgesel paktlar dahilinde proaktif güvenlik önlemlerinin devreye sokulması gerekmektedir. Bununla birlikte, ülkelerin demokratikleşme düzeyi ile terörün şiddet boyutu arasında istatistiksel açıdan anlamlı herhangi bir bulguya ulaşılamamıştır.

Anahtar Kelimeler: *Terörizm, Küresel Terörizm Endeksi, Kırılğan Devlet Olgusu, Başarısız Devlet Olgusu.*

* Doç. Dr., Ege Üniversitesi İktisat Bölümü, e-posta: mehmet.karacuka@ege.edu.tr

** Doktor Adayı, Ege Üniversitesi İktisat Bölümü, e-posta: necmettincelik@gmail.com

The Fragile - Failed State Phenomenon and Terrorism Relationship

Abstract

The determining potential dynamics of terrorism which globalized and became more complex structure has a vital importance in order to establish sustainable peace and achieve success in the fight against terrorism. So, the number of fragile-failed states is higher in regions where there is higher violence of terrorism that rises the possibility of the fragile-failed states phenomenon's potential dynamic of terrorism. In the fact that the findings of the Random Effects Panel Model on which analyzed 156 countries registered in Global Terrorism Database over the 2007 - 2011 period indicate that terrorist events that the phenomenon of fragile - failed state and the number of casualties which caused by terrorism are driving factor on dramatic rises of violence of terror. In other words, fragile-failed state phenomenon and violence of terrorism create a favorable environment for spillover of terrorism. Therefore, struggling state failure phenomenon economically and politically; in this direction, taking proactive security measures within regional pacts establishing especially with neighboring countries are required.

Keywords: *Terrorism, Global Terrorism Index, Fragile State Phenomenon, Failed State Phenomenon.*

Giriş

Çok kutuplu bir yapıya doğru evrilmekte olan uluslararası sistemde, dünya barışını en çok tehdit eden unsurun küresel boyut kazanan terörün önlenemez yükselişi ve kırılğan-başarısız devlet olgusunun yıkıcı etkilerinin yayılarak artması olduğu söylenebilir. Nitekim, komşularını da istikrarsızlaştırıcı potansiyele sahip olan ve terörist yapılanmalar için güvenli bir sığınak haline dönüşebilen kırılğan-başarısız devletlerin uluslararası güvenliği tehdit ettiği görüşü artarak kabul görmektedir (Cojanu ve Popescu, 2007, s. 114). Bu sebeptendir ki; bugün gelinen noktada, büyük güçler başta olmak üzere Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşları meşgul eden sorunsal, zayıf devletleri başarısızlığa sürükleyen koşulların tespiti ve bunların önlenmesi için gerekli politikaların devreye sokulmasıyla dünya barışını tehdit eder hale gelen terörizmle mücadeledir.

Terörizmi tetikleyebilecek ya da şiddetlenmesi noktasında elverişli zemin oluşturabilecek olası dinamiklerin saptanabilmesi terörizmle mücadelede özellikle proaktif güvenlik önlemlerinin alınabilmesi ve muhtemel sorunların can ve mal kayıplarını minimize edecek şekilde çözülebilmesi için oldukça önemlidir. Çünkü, terörizmle mücadelede salt askeri yöntemlerin uzun vadede fayda sağlamadığı küresel ve ulusal örnekler dahilinde kendisini göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında, genel olarak terörün şiddet boyutunun yüksek olduğu

bölgelerde kırılğan-başarısız devletlerin çoğunlukta olması ve bunların kısmen kümelenme örneği sergilemesi, gözlenen bu niteliksel ilişkinin nedensellik bağıntısı taşıyabileceği olgusunu gündeme getirmektedir. Başka bir ifadeyle; dünya barışını tehdit eden boyutlara ulaşan terörizmin toplumsal dinamikleri arasında devlet başarısızlığı olgusunun yer alması kuvvetle muhtemeldir.

Bu doğrultuda, kırılğan-başarısız devlet olgusu dahilinde öne çıkan ve terörizmle ilişkilendirilebilecek toplumsal, siyasi ve iktisadi unsurlar ile terör olaylarının şiddet boyutu arasındaki ilişkisinin incelendiği çalışmanın ilk bölümünde, terörün her geçen gün daha da karmaşıklaşan yapısı tarihsel bir perspektiften sunulmuştur. Kırılğan-Başarısız Devlet olgusu ile terörizm arasındaki muhtemel bağıntıların incelendiği ikinci bölümden sonra, 2007-2011 dönemi ve 156 ülkenin dikkate alındığı panel veri yöntemine dayalı ekonometrik bir model oluşturulmuştur. Elde edilen ampirik bulgular doğrultusunda oluşturulan sonuç bölümünde ise, politika yapıcılara terörizmle mücadelede bir takım politika önerilerinde bulunulmuştur.

1. Değişen Boyutlarıyla Terörizm Unsuru

1.1. Terörizm Kavramı ve Küresel Terörizm Endeksi

Terörizm kavramı oldukça karmaşık ve dönemsel farklılıklar taşıyan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, şiddet kullanımının kim tarafından, kimlere ya da neye yönelik olması halinde yasal sınırlar içerisinde değerlendirileceğine; mutlak ve göreceli sınırlarının neler olacağına ilişkin ortak bir paydada buluşulamaması, terörizmin kesin ve herkes tarafından kabul görebilecek bir şekilde tanımlanmasını güçleştirmektedir. Bu açıdan bakıldığında, normatif yönden nasıl bir tanımlamanın doğru olabileceği sorunsalı üzerinde yoğunlaşmaktan ziyade çeşitli ulus üstü kurumların terörizm tanımlamalarına yer verilmesi faydalı olacaktır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 9 Aralık 1994 tarihinde kabul edilen ve "Uluslararası Terörizmin Sonlandırılmasına Yönelik Önlemler" başlıklı 49/60 sayılı karara göre, terörizm politik amaçlarla genel halk, kişi grupları ya da belirli kişiler içerisinde korku yaratmak için niyetlenilmiş ya da hesaplanmış, her durumda da kanunsuz olan; siyasi, felsefi, ideolojik, ırksal, etnik, dini ya da başka nedenlerle haklı çıkarılmaya çalışılan cezai eylemlerdir.¹Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 1566 sayılı ve 2004 tarihli kararında ise, terörizm kavramının genel halk, kişi grupları ya da belirli kişiler içinde korku uyandırmak, bir nüfusu korkutmak ya da bir devleti veya uluslararası örgütü bir eylemi işlemeye veya işlemekten kaçınmaya zorlamak amacıyla ölüme sebebiyet verme, fiziksel yaralanma ya da rehin alma şeklinde işlenen cezai eylemler olarak revize edildiği görülmektedir.²

Avrupa Birliği'nin 13 Haziran 2002 tarihli ve Terörle Mücadeleye İlişkin 2002/475/JHA sayılı Konsey Çerçeve Kararı ise; terörizm kavramının objektif ve sübjektif olmak üzere iki farklı unsurun bileşimi olduğuna vurgu yapmaktadır.³ Objektif unsur, ciddi kriminal davranış örneklerinin (cinayet, bedensel yaralanmalar, rehin alma, gasp, silah imalatı vb.) bir tür listesini ifade etmekten; sübjektif unsur, bu eylemlerin toplumun gözünü ciddi bir şekilde korkutmak, devleti ya da uluslararası bir kurumu herhangi bir harekette bulunması ya da kaçınması noktasında gayri meşru olarak zorlamak ya da bir ülkenin veya uluslararası bir organizasyonun temel siyasi, anayasal, iktisadi veya sosyal yapılarını ciddi bir şekilde tahrip etmek ya da istikrarsızlaştırmak maksadıyla yapılması halinde terörist suçlar olarak kabul edileceğini vurgulamaktadır.

Çalışmanın devamında yapılan ekonometrik analizle paralellik göstermesi maksadıyla terörizm kavramına ilişkin Terörizm Çalışmaları ve Terörizme Verilen Tepkiler Ulusal Konsorsiyumu (START) tarafından yapılan tanımlama kabul edilmiştir. Bu tanıma göre, terörist bir saldırı korku, zorlama ya da yıldırma yoluyla siyasi, iktisadi, dini veya sosyal bir hedefe ulaşmak amacıyla devlet dışı bir aktör tarafından yasadışı güç ve şiddetin fiili olarak kullanımı ya da gözdağı verilmesidir. Bu tanım doğrultusunda hesaplanan Küresel Terörizm Endeksi, terör olaylarının direkt ve göreceli etkisini ölçebilmek amacıyla beşer yıllık azalan ortalamalar ve dört farklı kriter dahilinde 162 ülke için 2002 yılından itibaren hesaplanan ve 0-10 arasında değişen değerler alan bir ölçüt olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu endeks oluşturulurken yalnızca terör olayları sayısı dikkate alınmamış; aynı zamanda meydana gelen terör olayları neticesinde yaralanan ve ölen kişilerin sayısı ile oluşan maddi hasarların göz önünde bulundurulmasıyla terör olaylarının şiddet boyutunun daha gerçekçi hesaplanabilmesi sağlanmıştır.

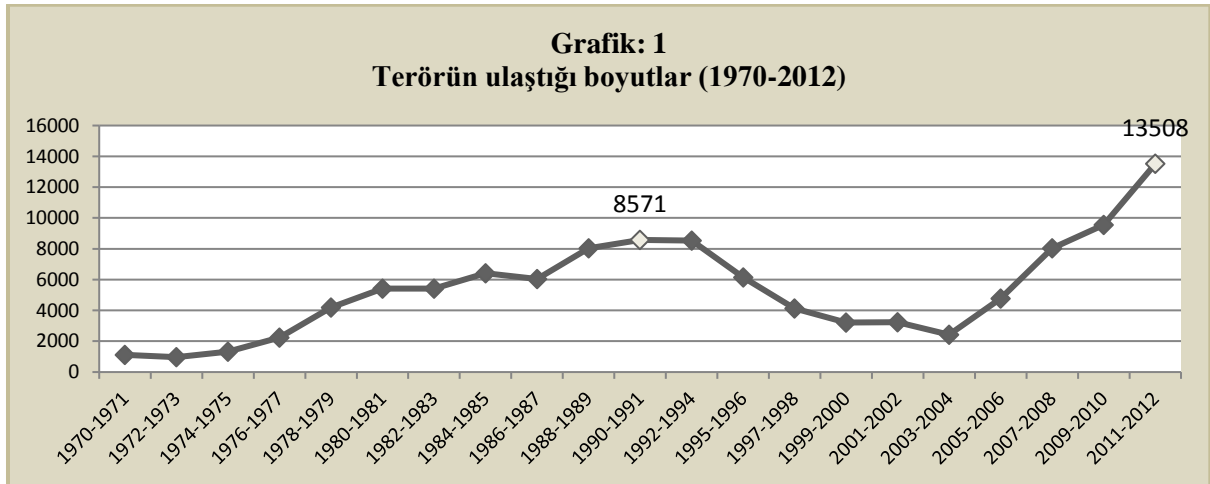
Tablo: 1
Küresel terörizm endeksinde baz alınan ölçütler

Birincil Ölçüt	Ağırlık	İkincil Ölçüt	Ağırlık
Olay sayısı toplamı	1	Cari yıl	16
Ölü sayısı toplamı	3	Önceki yıl	8
Yaralı sayısı toplamı	0.5	İki yıl öncesi	4
Maddi zarar toplamı	2	Üç yıl öncesi	2
		Dört yıl öncesi	1
Küresel Terörizm Endeksi (GTI)		Terörizmin Şiddet Boyutu	
8.01 – 10			
6.01 – 8			
4.01 – 6			
2.01 – 4			
0.01 – 2			
0			

Öte yandan; terör olaylarının dönemsel olarak belirgin farklılıklar gösterebilmesi sebebiyle ortaya çıkabilecek muhtemel yanlışların önüne geçilebilmesi adına, yalnızca cari dönemde meydana gelen terör olaylarının yanı sıra; azalan bir ağırlıklandırma ile geriye dönük beşer yıllık ortalama değerler dikkate alınmıştır. Son olarak, 162 ülke için hesaplanan GTI değerleri altı farklı aralıkta gruplandırılmıştır. Bu değerlerin 10 endeks değerine yaklaşması terörün şiddetinin arttığı; 0 endeks değerine yaklaşması ise, tersi bir süreci ifade etmektedir.

1.2. Terörizmin Değişen Boyutları

Küresel terörizm veritabanında kayıtlı, 1970 ve 2012 yılları dahilinde meydana gelen terör olaylarının seyrini gösteren Grafik 1 incelendiğinde, soğuk savaşın özellikle son yıllarında tırmanan ve 1991 yılında doruk noktasına ulaşan terör olaylarının uluslararası sistemin temel olarak ABD'nin güdümünde olduğu tek kutuplu sistemde belirgin bir şekilde azaldığı görülmektedir. 2000'li yılların başlarına kadar süren bu belirgin düşüşün uluslararası sistemin çok kutuplu bir yapıya doğru evrildiği son yıllarda yerini dramatik bir artışa bırakması ve Soğuk Savaş Dönemi'nde dahi yaşanan olayların yaklaşık iki katına çok kısa bir zaman aralığında ulaşılması, uluslararası sistemin karşı karşıya kaldığı terörizm tehdidinin boyutlarını gözler önüne sermektedir. Nitekim, 1990 - 2000 döneminde dünya genelinde 30564 terörist saldırı meydana gelmesine rağmen, bu sayı 2001 - 2012 döneminde %26,1 oranında artış göstererek 41405 olarak gerçekleşmiştir. Öte yandan, yalnızca 2012 yılında dünya genelinde gerçekleşen 13508 terörist saldırının son 10 yılda gerçekleşen olayların %25'in üzerinde olması, ilerleyen dönemlerde daha kritik süreçlerin yaşanabileceğinin izlenimini vermektedir. Bu durum, iktisadi ve politik yönden istikrarsızlaşan uluslararası sistemin bir yansıması olarak yorumlanabilir.

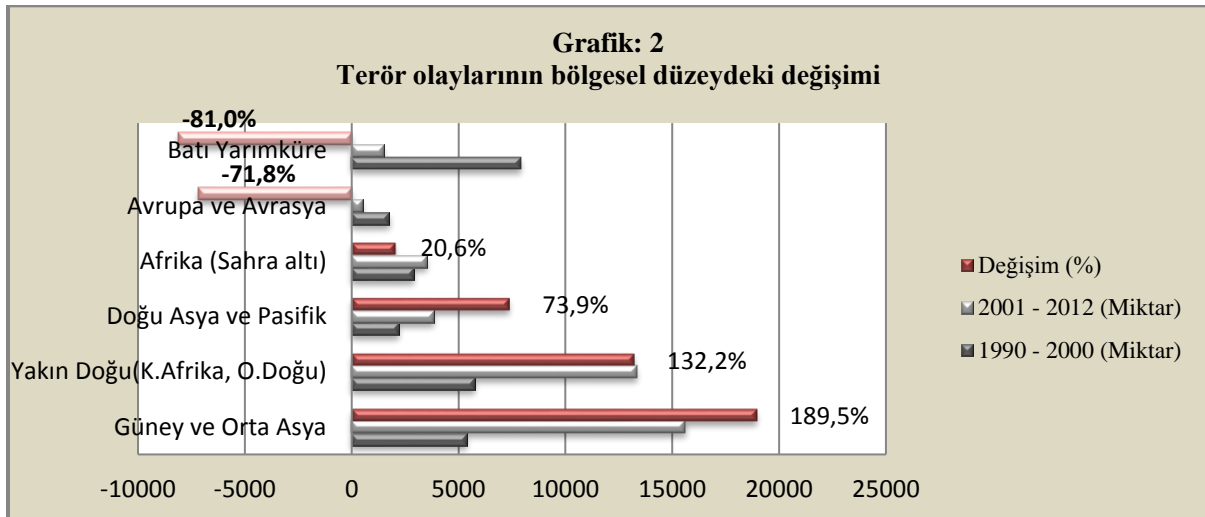

Kaynak: Küresel Terörizm Veritabanı

Terörizmin değişen boyutu olarak sunulabilecek bir diğer husus ise, ölümlerle sonuçlanan olayların toplam içindeki payının 1990 - 2000 dönemine oranla 2001 - 2012 döneminde %38,9 oranında artış göstermesidir. Bunun temelinde yatan sebep ise, daha geniş bir kitleyi etkisi altına alabilen ve tesir etkisi daha geniş silah ve yöntemlerin kullanımındaki artış olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, 2001 sonrasında meydana gelen ve nispeten etki alanı daha geniş olan bombalı saldırıların toplam içindeki payı %40'dan yaklaşık %60'a yükselirken; ateşli silahların kullanıldığı saldırıların toplam içindeki payı %38'den %33'e gerilemiştir.⁴

Terörizmin değişen boyutları noktasında öne çıkarılabilecek bir diğer husus, direkt ya da dolaylı olarak sivil vatandaşları hedef alan terör olaylarının toplam içindeki payının 2001 ve sonrasında %22,9'dan %33,4'e yükselmesidir ki; bu durum, terörizmin geniş kitlelere korku salmak yönündeki amaçlarını gözler önüne sermektedir. Bunun yanı sıra; sivil vatandaşların terörün hedefindeki unsurlar arasında en yüksek paya sahip olmasının önemli bir sebebi de nispeten daha kolay bir hedef olmalarıdır.

Terörizmin küresel düzeyde değişen boyutlarının yanı sıra; bölgesel düzeyde değişen boyutları da oldukça dikkat çekicidir. Nitekim, söz konusu iki farklı dönem arasında meydana gelen terör olaylarında yaşanan değişimlerin Batı Yarımküre, Avrupa ve Avrasya, Afrika (Sahra Altı), Doğu Asya ve Pasifik, Yakın Doğu (Kuzey Afrika ve Orta Doğu) ile Güney ve Orta Asya olmak üzere 6 farklı bölge düzeyinde gösterildiği Grafik 2'de, 1990-2000 döneminde terör olaylarının daha ziyade Batı Yarımkürede gerçekleştiği; fakat 2001-2012 döneminde terörün batı - doğu ekseninde bir değişim yaşadığı görülmektedir.

Kaynak: Küresel Terörizm Veritabanı

Nitekim, terör olaylarının sayısında ve şiddet boyutunda dünya genelinde yaşanan dramatik artışların aksine, Batı Yarımküre ile Avrupa ve Avrasya Bölgeleri'nde sırasıyla %81

ve %71,8 oranlarında düşüşler yaşandığı görülmektedir. Dolayısıyla, dünya genelinde meydana gelen söz konusu artışlara, özellikle Güney ve Orta Asya ile Yakın Doğu Bölgeleri'nde %200'lere varan artışların yön verdiği söylenebilir.

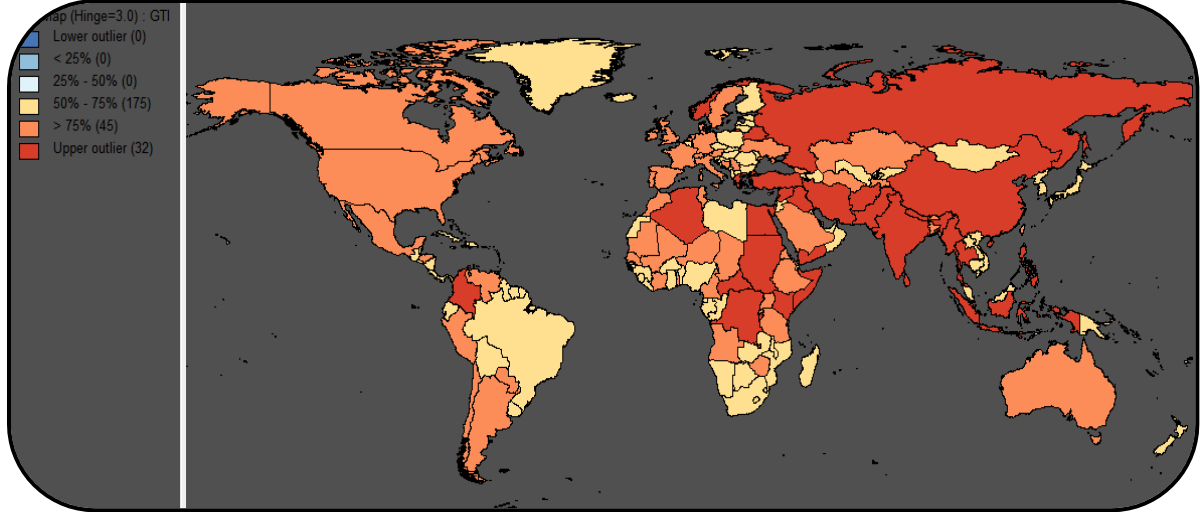
Terör olaylarının belirli bölgelerde yoğunlaşarak bir tür kümelenme örneği sergilemesi terörizmin muhtemel dinamikleri arasında coğrafi bölge faktörünün de olabileceği ihtimalini gündeme getirmektedir. Bu durum, bir ülkenin teröre sebebiyet verecek olası dinamikleri taşıyor olsa bile salt sorunlu bir bölgede bulunmasından dolayı terör sorunuyla karşı karşıya kalabileceği izlenimini vermektedir. Dolayısıyla, terörizmin muhtemel dinamikleri arasında ülkelerin bölgesel konumlarının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Nitekim, 2013 yılı GTI değerleri en üst seviyede olan beş ülkenin bir takım sorunların kısır bir döngü şeklinde süregeldiği bölgelerde bulunması bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Tablo: 2
Terörden en çok etkilenen ülkeler ve bölgeleri (2013 yılı)

ÜLKE	BÖLGESİ
Irak	Yakın Doğu
Afganistan	Güney ve Orta Asya
Pakistan	Güney ve Orta Asya
Nijerya	Afrika (Sahra Altı)
Suriye	Yakın Doğu

Kaynak: Küresel Terörizm Veritabanı

Gerek meydana gelen olay sayılarının ve ölümlerle sonuçlanan olayların toplam içerisindeki payının; gerekse de kullanılan silahların ve hedef alınan unsurların 2001 sonrasında belirgin bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Batı - Doğu ekseninde genişleyen ve küresel boyutlar kazandığı anlaşılan terörizm olgusunun daha da karmaşık bir hal alması ve önlenemez bir yükseliş göstermesi muhtemel dinamiklerinin belirlenerek etkin önlemler alınmasını zorunlu kılmaktadır. Nitekim, Şekil 1'de küresel bir nitelik kazandığı görülen terörizm olgusu bir kaç ülkeden ziyade devletler sistemi içerisindeki tüm ülkeleri tehdit etmektedir.

Şekil:1

Terörizmin şiddet boyutunun mekansal örüntüsü (2011)

Kaynak: GTI verileri üzerinden GeoDa Programı yardımıyla oluşturulmuştur.

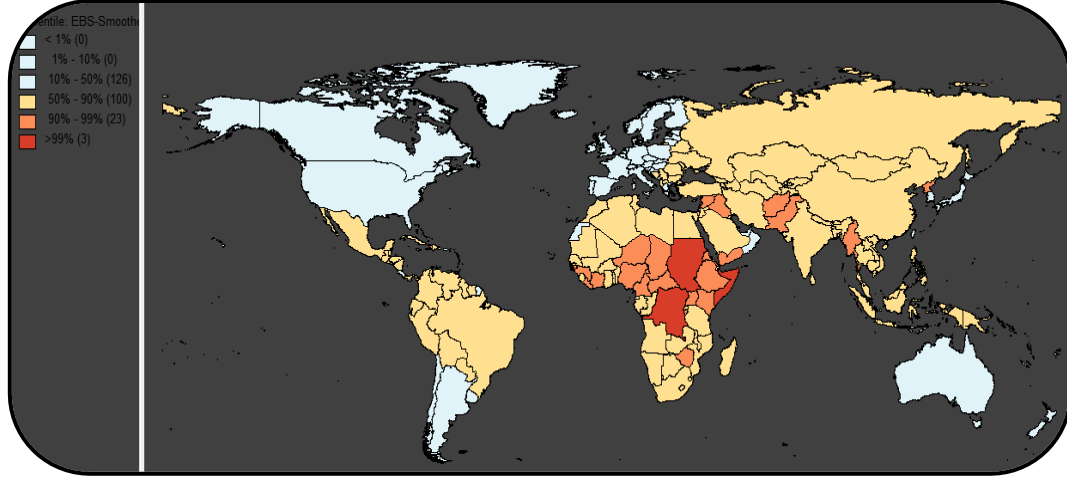
2. Kırılgan - Başarısız Devlet Olgusu

Özellikle Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle son bulan Soğuk Savaş Dönemi'nden sonra birçok akademisyen ve politika yapıcının ilgisini çeken "devlet başarısızlığı" olgusu, 1990 öncesinde Robert H. Jackson'un "sözde devletler" tanımlamasıyla benzer olmasına rağmen; 1990'ların başlarında Madeleine Albright ve diğerlerinin katkılarıyla popüler hale gelmiştir (Cojanu ve Popescu, 2007, s. 114). Çok tartışılmakla birlikte zayıf, başarısız ve güçlü devlet kavramlarının tanımlanmasında uzlaşmaya varılamadığı görülmektedir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak uluslararası sistem içerisinde, kırılgan ve başarısız devletlerin hangileri olduğu ve sayılarının kaç olduğu noktasında da farklılıklar görülmektedir. Örneğin, Birleşmiş Devletler Ulusal Güvenlik ve Zayıf Devletler Komisyonu'nun tahminlerine göre, kırılgan devlet sayısı 50 ile 60 arasında değişmekte iken; Birleşik Krallık Uluslararası Kalkınma Departmanı'na göre bu sayısı 46'dır. Öte yandan, Dünya Bankası'nın benzer bir tasnifini yansıtan Stres Altındaki Düşük Gelirli Ülkeler (LICUS) kategorisinde ise, 30 ülke yer almaktadır (Patrick, 2006, s. 29). Tüm bu farklılıklara rağmen güçlü, zayıf ve başarısız devletlerin bir takım kriterler dahilinde birbirlerinden ayırt edilmeleri mümkündür.

Uluslararası sistemin temel birimleri olan ulus devletlerin vatandaşlarının gözünde meşruiyetlerini koruyabilmeleri varlıklarını sürdürebilmelerinin en önemli dayanak noktasıdır. Ulus devletlerin meşruiyetlerini koruyabilmeleri ise; vatandaşlarının can ve mal güvenliğinin sağlanması, hukukun üstünlüğünün tahsis edilmesi, tatmin edici düzeylerde sağlık, eğitim ve altyapı gibi hizmetlerin tesisi, şeffaflık ve hesap verilebilirlik ilkelerinin tamamen hayata geçirilmesi gibi varoluş sebepleri olan siyasi, iktisadi, hukuki ve toplumsal alanlardaki temel

fonksiyonlarını yerine getirmelerine bağlıdır. Söz konusu listenin arttırılması mümkün olmakla birlikte, zayıf / kırılğan devletleri, bahsi edilen siyasi, hukuki, iktisadi ve toplumsal alandaki temel fonksiyonlarının bir kısmının ya da tamamının yerine getirilmesinde etkili bir performans sergileyemeyen; kısır bir döngü halini almış yapısal sorunlarla boğuşan devletler olarak tanımlamamız mümkündür. Tüm bu olumsuz koşullara ek olarak derin ve yıkıcı bir çatışma ortamı ile dilsel, ırk ve/veya inanç temelli parçalanmanın hat safhaya ulaşması neticesinde kendi vatandaşlarının gözünde meşruluğunun sorgulandığı devletlerse Başarısız Devletler olarak tanımlanabilir. Fakat; şu da hemen belirtmelidir ki; etnik, dilsel ve/veya inanç temelli toplumsal farklılıkların ya da çatışma ve şiddet ortamının tek başına başarısızlığa sebep olan faktörler olduğu ya da bunların mutlak bir başarısızlık faktörü olduğu söylenemez (Rotberg, 2003, s. 4). Bununla birlikte; başarısız devletleri zayıf devletlerden ayıran temel ayrımın kendi toprak parçaları üzerindeki hakimiyetlerini kısmen ya da tamamen kaybetmeleri ve meşruiyetlerinin sorgulanması olduğu söylenebilir.

Terör örgütlerinin kolay hareket edebildikleri, uyuşturucu ve silah kaçakçılığının denetim altına alınamadığı toprak parçalarına dönüşen bu tür devletlerin uluslararası sistemin güvenliği için tehdit unsuru oluşturdukları açıktır. Nitekim; 2006 yılında sayıları 93 olan kritik düzey statüsündeki devletlerin 2013 yılında 108'e yükselmesi⁵, bu tehlikenin artarak devam ettiğinin göstergesidir. Bu durum, Condoleeza Rice'ın Garfinkle (2005) ile yaptığı röportajda, zayıf devletlerin terörizm için elverişli bir zemin ya da geçiş güzergahı haline dönüşerek uluslararası sistem içerisinde bir tür yayılma etkisine sahip olduklarına yönelik açıklamalarını destekler niteliktedir. Başka bir ifadeyle, Kırılğan ve Başarısız Devlet olgusu, bir tür bulaşıcı illet gibi sınır komşuları başta olmak üzere bölgedeki diğer devletlere hızla yayılmakta ve bu durum küreselleşmeyle birlikte her geçen gün daha da entegre hale gelen uluslararası sistemde barış ve istikrarı tehdit etmektedir. Nitekim; GeoDa Programı yardımıyla Kırılğan - Başarısız Devlet olgusunun mekansal örüntüsünün yer aldığı Şekil 2'de görüldüğü gibi başarısız devlet unsurunun siyasi, askeri ve iktisadi bozuklukların ön plana çıktığı lokasyonlarda yoğunluk göstermesi bahsi edilen yayılma etkisinin göstergesi niteliğindedir.

Şekil: 2

Başarısız devlet olgusunun mekansal örüntüsü (2013)

Kaynak: "Fund for Peace" verileri üzerinden GeoDa Programı yardımıyla oluşturulmuştur.

Sarı Renk: İkaz Düzeyi; Kırmızı Renk: Tehlike Düzeyi

Yıllarca süren iç savaşların yaşam alanlarını yok ettiği ülkelerde, insanlar daha güvenli bir yer bulabilmek adına ülkelerini terk etmektedirler. İktisadi, siyasi ve toplumsal yapının çökmeye başladığı bu gibi ülkelerde, kısmi bir otoriteye sahip devletlerin temel fonksiyonlarını yerine getirmekte başarısız oldukları söylenebilir. 2011 yılı FSI değerlerine⁶ göre; alarm düzeyi çok yüksek belirlenen dört ülkenin kişi başına düşen milli gelir düzeylerinden yönetim endeksine kadar bir takım iktisadi, politik ve toplumsal temelli değişkenlerin yer aldığı Tablo 3, bu ülkelerin içinde bulunduğu durumu göstermektedir. Nitekim, bu ülkelerde terör olaylarının şiddet düzeyi hat safhada olduğu gibi ülkelerin insani kalkınma endeksi değerleri ortalamanın oldukça altındadır. Bununla birlikte hiç birinin özgür statüsünde olmaması da dikkat çeken bir diğer unsurdur.

Tablo: 3

Yüksek tehlike düzeyindeki ülkelerin iktisadi ve politik durumu

Ülke	FSI	GTI	HDI	Gelir Grubu	Rejim Türü	Özgürlük Statüsü
Somali	113.4	7.24	//	LI	-66	Özgür Değil
Çad	110.3	3.01	0,336	LI	Otokrasi	Özgür Değil
Sudan	108.7	6.30	0,419	LMI	Otokrasi	Özgür Değil
Kongo (D.R.)	108.2	6.18	0,299	LI	Kısmi Demokrasi	Özgür Değil

LI: Düşük Gelir Grubu

LMI: Orta-Düşük Gelir Grubu

HDI: İnsani Kalkınma Endeksi

-66 : Sistemin olmaması olarak yorumlanan Yabancı Kesinti Olgusu

// : Veri mevcut değil.

Kaynak: The Fund for Peace, Global Terrorism Database, World Bank.

Başarısız devlet statüsündeki ülkeler "*komşuluk etkisi*" ve "*küresel etki*" olmak üzere temelde iki farklı yayılma etkisine sahiptir. Komşuları üzerinde yayılma gösteren iktisadi etkileri;

- savaştan kaçan mültecilere sığınabilecekleri alanlar tesis edilmesi ve bunların barınma, beslenme vb ihtiyaçlarının yarattığı yük,
- bölgede artan güvenlik sorunları sebebiyle askeri harcamaların arttırılması,
- uluslararası ticaretin sekteye uğraması,
- tüm bölgenin riskli olarak adlandırılmasının yatırımcılar üzerinde kötü itibar bırakması,
- iktisadi büyüme oranlarının düşmesi,

toplumsal etkileri;

- binlerce mültecinin barınma, beslenme, sağlık ve güvenlik sorunları,
- salgın hastalıkların yayılması ve artan suç oranları,
- kitlesel göç hareketleri,
- çatışmaların sıçrama ihtimali,

olarak sıralanabilir (World Bank, 2003, ss. 33-41).

Başarısız devletlerin sahip oldukları toprak parçası üzerinde yaşanan otorite boşluğu illegal örgütlerin yapılanmaları ve rahat hareket edebilmeleri noktasında bulunmaz avantajlar sağlamaktadır. Başarısız devletlerin "*küresel etkisi*" olarak adlandırabileceğimiz bu durum, küresel boyuttaki terör örgütleriyle mücadeleyi güçleştirmekte, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi illegal unsurların önüne geçilemez bir hal almasına sebep olmaktadır. Gerek ülke içinde ve komşuları üzerinde; gerekse de küresel ölçekte yarattıkları istikrarsızlık süreçleri sebebiyle başarısız devletlerin uluslararası sistemin işlerliğini bozduğu ve barış ortamını tehdit ettiği açıktır. Nitekim; 2013 yılı itibariyle terörün hat safhada olduğu beş ülkenin başarısız devlet endeksi (FSI) bağlamında yüksek ikaz düzeyinde olması, başarısızlık olgusunun mevcut terör olaylarının yayılması ve şiddetinin tırmanması noktasında elverişli bir zemin hazırladığını göstermektedir.

Tablo: 4
Terörden en çok etkilenen ülkeler ve FSI değerleri

ÜLKE	FSI (2013 YILI)	Statüsü
Irak	103,9	Yüksek İkaz Düzeyinde
Afganistan	106,7	Yüksek İkaz Düzeyinde
Pakistan	102,9	Yüksek İkaz Düzeyinde
Nijerya	100,7	Yüksek İkaz Düzeyinde
Suriye	97,4	İkaz Düzeyinde

Kaynak: Fund for Peace ve Vision of Humanity.

Nitekim; birçok akademisyen ve politika yapıcının her geçen gün daha da kararlı bir şekilde kabul ettiği gerçek şudur ki, kırılğan ya da başarısız devletler bilinçli olarak ya da bünyelerinde barındırdıkları koşulların sebep olduğu çaresizlikten dolayı terörist yapılanmalar için elverişli bir zemin hazırlamaktadır. Ancak; kırılğanlık ya da başarısızlık koşullarının ne terörist yapılanmaların ortaya çıkmasında mutlak ne de tek başlarına yeterli birer faktör oldukları öne sürülebilir. Nitekim, 2013 yılı verilerinden hareketle kırılğan - başarısız devlet olgusu (etken) ile şiddetli terör olayları (vaka) arasındaki ilişkiye dayalı olarak oluşturulan vaka - kontrol araştırmasının⁷ bulguları bu durumu desteklemektedir. Tablo 5'te yer alan bu bulgulara göre, devlet başarısızlığı olgusunun uyarı eşiğinin (70 endeks değeri) altında olduğu 59 ülkeden yalnızca dördünde⁸ terörün şiddetinin hissedilen düzeyde olması başarısızlık olgusundan uzak olan ülkelerde terör olaylarının şiddet düzeyinin de düşük olduğunu göstermektedir. Fakat; başarısızlık etkeninin olduğu; yani başarısız devlet endeksinin uyarı düzeyinin üzerinde olduğu 97 ülkeden 60'ında terör olaylarının görülmemesi ya da bu ülkelerde terörün şiddet boyutunun düşük olması başarısızlık olgusunun teröre sebebiyet vereceğine yönelik bir genellemeye gidilmesine engel olmaktadır.

Tablo: 5 Vaka - kontrol araştırması kırılğan-başarısız devlet olgusu	VAKA (GTI ≥ 3.50)	KONTROL (GTI < 3.50)	Toplam Ülke Sayısı
Etken Var (FSI ≥ 70)	37 ülke	60 ülke	97
Etken Yok (FSI < 70)	4 ülke	55 ülke	59
Toplam Ülke Sayısı	41	115	

FSI : Fragile States Index (Kırılğan Devlet Endeksi)
GTI : Global Terrorism Index (Küresel Terörizm Endeksi)

Kaynak: "Fund for Peace" ve "Vision of Humanity" veritabanlarından derlenmiştir.

Dolayısıyla, başarısız devlet olgusunun direkt olarak ya da salt bir şekilde terörizmin patlak vermesine sebep olamayacağı; ancak var olan terörün şiddetini ve etki alanının artmasında katalizör etkisi yaratabileceği söylenebilir. Nitekim; şu da bir gerçektir ki; güçlü, istikrarlı ve etkin devletlerde, terörist örgütlenmeler barınmamaktadır. Başka bir ifadeyle, terörist grupların Somali, Afganistan, Sudan gibi kırılğan ya da başarısız diyebileceğimiz devletlerin sınırları içinde barınmaları ihtimali, güçlü ve istikrarlı devletlere nazaran daha yüksektir (Newman, 2007, s. 463). Bu da siyasi, iktisadi ve toplumsal dinamikleri olan kırılğanlık - başarısızlık faktörünün mutlak olmasa da önemli ve dikkate değer bir unsur olarak terörizmin muhtemel dinamikleri arasında incelenmesini ve uluslararası sistemin güvenliği açısından başarısız devletlerin her geçen gün daha da büyük bir tehdit oluşturduğu gerçeğinin kabul edilmesini gerektirmektedir.

Sonuç olarak, Kırılgan Devlet ya da Devlet Başarısızlığı olguları terörist yapılanmaların ortaya çıkmasına sebep olmaktan ziyade; var olan terörist faaliyetlerin artmasında ve yayılmasında bir tür katalizör etkisi yaratan unsurlar olarak görülmelidir. Nitekim; herhangi bir lokasyonda terörist yapılanmanın ortaya çıkması ve faaliyet göstermesinin ardında politik, ekonomik, sosyal, psikolojik, tarihsel, çevresel ve konjonktürel faktörlerin olabileceği unutulmamalıdır.

3. Ampirik Literatürün Değerlendirilmesi

Terörizm gibi politik şiddet unsurlarının iktisadi, politik ve toplumsal dinamiklerini inceleyen ampirik çalışmaların birbirlerine zıt bulguları dikkat çekici düzeydedir. Örneğin; Muller ve Seligson (1987), yaşanan iç çatışmalar sonucunda bir milyon kişi başına düşen ölüm oranlarının doğal logaritmasını alarak hesap ettikleri politik şiddet unsuru üzerinden 1973 - 1977 dönemini kapsayan ve çeşitli ülke örnekleri dahilinde tahminledikleri Çoklu Regresyon Modeli neticesinde, baskıcı rejimlere yönelik oluşturdukları kukla değişkenin ve gelir dağılımı adaletsizliğinin politik şiddet unsuru üzerinde direkt olarak arttırıcı etkilerinin olduğuna yönelik bulgular tespit etmişlerdir.

Boswell ve Dixon (1990); şiddete dayalı ayaklanmalar ile siyasi rejim baskısı, gelir dağılımı adaletsizliği, iktisadi kalkınma ve ülkelerin uluslararası sistem içerisindeki merkez, çevre ve yarı çevre gibi "dünya sistemi konumları" arasındaki ilişkiyi analiz edebilmek adına, 1973 - 1977 dönemi 63 ülkeye ait veriler üzerinden uyguladıkları En Küçük Kareler Yöntemi neticesinde, iktisadi büyüme ile şiddete dayalı ayaklanmalar arasında negatif yönlü, gelir dağılımı adaletsizliği arasında pozitif yönlü; karesel formda modele dahil ettikleri siyasi rejim baskısı değişkenine ilişkinse ters -U şeklinde bir ilişkinin varlığını tespit etmişlerdir. Fakat; ülkelerin dünya sistemi içerisindeki konumlarının istatistiksel olarak anlamlı herhangi bir etkisini tespit edememişlerdir.

Abadie (2004); terörizm riskinin olası iktisadi, siyasi ve toplumsal köklerini belirleyebilmek adına 186 ülke için 2003 - 2004 yılları dahilinde oluşturulmuş ve 0-100 arasında değerler alabilen WMRC - GTI endeks değerleri ile yoksulluk, politik özgürlük ve etnik - dilsel temelli parçalanma gibi sosyo-iktisadi ve sosyo-politik faktörleri dahil ettiği ve En Küçük Kareler Yöntemi yardımıyla tahminlediği ekonometrik model sonucunda, politik haklara ilişkin ters U şeklindeki karesel ve istatistiksel olarak anlamlı ilişkiyi yakalayabilmiştir. Ayrıca, etnik ve dini temelli parçalanma değişkenlerine ilişkin anlamlı bir ilişki saptayamazken dilsel temelli parçalanmanın ve ülkelerin yüzölçümü ve yüksekliği gibi coğrafi faktörlerin terörün süregelmesi üzerinde arttırıcı etkilere sahip olduğuna dair bulgular tespit etmiştir.

Piazza (2006); yoksulluk, gelir dağılımı adaletsizliği ve zayıf iktisadi kalkınma düzeyi gibi iktisadi dinamiklerin terörizmin sebepleri arasında yer aldığına yönelik özellikle 9/11 sonrası oluşan yaygın kanıyı ampirik olarak test edebilmek adına, 1986 ve 2002 yılları dahilinde 96 ülkeye ait politik ve demografik kontrol değişkenler ile birlikte işsizlik, gelir dağılımı adaletsizliği ve yoksulluk gibi değişkenlere ait veriler üzerinden uyguladığı En Küçük Kareler Yöntemi neticesinde, nüfus büyüklüğü, etnik ve dini çeşitlilik ile politik ve sivil özgürlük gibi faktörlerin aksine; herhangi bir iktisadi kalkınma göstergesi ile gerek terörist saldırılar; gerekse de bu saldırılar neticesinde verilen zayıflar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptayamamıştır.

Richardson (2011); genel itibariyle beklenen ile gerçekleşen refah düzeyleri arasında oluşacak negatif yönlü bir farkın bireyleri politik şiddete yönlendireceği yönündeki Göreceli Mahrumiyet Teorisi'nin terör olayları düzlemindeki geçerliliğini analiz etmek adına, işsizlik ve yüksek eğitim düzeyi gibi değişkenlerin gecikmeli değerleri ile terörist saldırılar arasındaki olası ilişkiyi incelediği ve 1980 - 2008 dönemi dahilinde 56 ülkeyi dikkate alarak uyguladığı En Küçük Kareler Yöntemi neticesinde, işsizlik ve önceki yıllara ait terörist saldırıların cari yıldaki terörist saldırılar üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı etkilere sahip olduğuna dair bulgulara ulaşırken; yüksek eğitim düzeyine ilişkin değişkene ait istatistiksel olarak anlamlı herhangi bir bulgulara ulaşamamıştır. Bununla birlikte; kişi başına düşen gelir, politik haklar ve sivil özgürlükler ile dış yardımlara ilişkin modele dahil ettiği değişkenler için de anlamlı bulgular elde edememiştir.

4. Yöntem ve Analiz

4.1. Veri Seti ve Değişkenler

Küresel Terörizm Veritabanı'nda kayıtlı 156⁹ ülkede meydana gelen terör olaylarının muhtemel dinamiklerin analiz edilmeye çalışıldığı bu çalışmada, oldukça karmaşık bir olguya işaret eden ve her geçen gün farklılaşan terörizm olgusunun muhtemel sosyo-politik dinamikleri olarak ülkelerin demokratikleşme değerleri, muhtemel toplumsal dinamikleri olarak başarısız devlet endeksi değerleri ve nüfus büyüklükleri dikkate alınmıştır. Bununla birlikte, terörizmin psikolojik boyutlarının olup olmadığının tespiti için gölge değişkenlerden yararlanılmıştır. Bahsi edilen değişkenlere ilişkin verilerin karakteristik özellikleri ile elde edildikleri kaynaklar ve öngörülen etkilerine yönelik açıklamalar Tablo 6'da verilmiştir.

Modelde bağımlı değişken olarak yer alan Küresel Terörizm Endeksi (GTI), terörizmin etki düzeyini ifade etmek amacıyla beşer yıllık azalan ortalamalar ve çeşitli ölçütler doğrultusunda ağırlıklandırılmış, 0 ila 10 arasında değişen değerleri ifade etmektedir.

Açıklayıcı değişkenlerin özelliklerine geçmeden önce hemen belirtmelidir ki; tüm açıklayıcı değişkenler, bağımlı değişkenle tutarlı olmaları amacıyla beşer yıllık ortalamaları ve birer yıllık gecikmeli değerleri alınarak modele dahil edilmiştir. Öte yandan; söz konusu değişkene ait veri seti 2002 - 2013 yılları arasında mevcut olmasına rağmen; seçili tüm açıklayıcı değişkenler üzerinden dengeli panel uygulamasına imkan verilebilmesi adına, analizin zaman boyutu 2007 - 2011 yıllarıyla sınırlı tutulmak zorunda kalmıştır.¹⁰

Tablo: 6
Analizde kullanılan değişkenlerin karakteristik özellikleri

<i>Değişkenler (2007-2011)</i>	<i>Kısaltma</i>	<i>Açıklama</i>	<i>Öngörü</i>	<i>Kaynak</i>
Küresel Terörizm Endeksi	GTI	Terörizmin şiddet boyutunu gösteren endeks değerleri		Vision of Humanity
<i>Açıklayıcı Değişkenler</i>	FSI	Kırılgan Devlet Endeksi değerleri	+	Fund for Peace
	"polityIV"	Ülkelerin politik statüsünü gösteren endeks değerleri (-10 +10)	-	PolityIV www.sytemic peace.org
	Psikolojik Faktör (PSK)	Terör olayları ve teröre verilen askeri karşılıklar sonucunda ölen ve yaralananların sayısının 1000 ve üzeri olduğu ülkelere 1; diğerlerine 0 verilmesiyle oluşturulmuş gölge değişken	+	Global Terrorism Database
	ln NFS	Toplam nüfus değerleri	+	World Bank

Terörizmin sosyo-politik dinamiklerini yansıtması adına dikkate alınan "polity IV" değerleri, -10 ila +10 arasında değerler alan ve çeşitli aralıklar dahilinde ülkeleri rejim türleri boyutunda tasnif eden bir tür sıralama ölçütü olarak değerlendirilebilir.¹¹ Gerek teorik düzlemde; gerekse de ampirik literatürde geniş yer bulması bakımından, söz konusu değişkeninin negatif bir katsayı alacağı öngörülmektedir. Çünkü, bireylerin taleplerini demokratik platformlarda ve demokrasi kültürünü benimsemiş kamu kurumları aracılığıyla dile getirmeleri ve sonuç almaları, terör vb. girişimlerde bulunmaları önünde ciddi bir fırsat maliyeti yaratacaktır. Nitekim, çeşitli çalışmalar demokratik devletlerin iç çatışmalara daha az sıklıkla maruz kaldıklarını ortaya koymaktadır (Hegre, 2014, s. 139). Polity IV veri seti, 1946-2013 dönemi dahilinde 167 ülkenin hükümet şekillerinin -10 ile +10 arasında olmak üzere sayısallaştırılmış yıllık değerlerini ifade etmektedir ve bu değerler, otokratik düzene geçiş, devrim, askeri darbeler ve merkezi otoritenin çöküşü (devlet başarısızlığı) gibi önemli politik değişikliklerin göz önünde bulundurulmasıyla oluşturulmaktadır.¹²

Devletlerin başarısızlık olgusuna karşı duyarlılıklarını ölçen Kırılgan Devlet Endeksi (FSI) ise, "Fund for Peace" tarafından toplamda 178 ülke için oluşturulmuş yıllık endeks değerlerini ifade etmektedir. Dört sosyal, iki iktisadi, altı politik ve askeri olmak üzere toplamda on iki farklı gösterge yardımıyla oluşturulan bu endeks değerleri, 0 - 120 arasında değişmekte ve ülkeleri alarm düzeyinde, ikaz düzeyinde, durağan ve sürdürülebilir olmak üzere risk boyutunda hiyerarşik bir sıralamaya tabi tutmaktadır. Herhangi bir toprak parçası üzerindeki mevcut terörist faaliyetlerin artmasında ve yayılmasında bir tür katalizör etkisi yaratan bir unsur olarak değerlendirilebilecek kırılgan-başarısız devlet olgusuna ilişkin değişkenin negatif bir katsayı alacağı öngörülebilir.

Belli bir lokasyonda terörün çok uzun süreler varlığını sürdürmesi ve özellikle yüksek can kayıplarına sebebiyet vermesi terörün kısır bir döngü şeklinde süregelmesi ve bir açmaza dönüşmesi olgusunu gündeme getirebilmektedir. Barışın tesisi ve terörün sonlandırılması noktasında bir tür "psikolojik duvar" olarak nitelendirilebilecek olan bu olası sürecin terör faaliyetlerini daha da şiddetlendirmesi muhtemeldir. Bu ihtimalin analiz edilebilmesi adına modele dahil edilen "psikolojik faktör" değişkeni, START veri tabanı¹³ kayıtlıları dahilinde her bir ülkede terörün patlak verdiği günden bu yana yaşanan terör olayları neticesinde yaşamını yitiren ve yaralananların sayısının 1000'in üzerinde olduğu ülkelere 1; diğerlerine ise 0 değerinin verilmesiyle oluşturulmuş bir gölge değişkendir.¹⁴ Bu doğrultuda, söz konusu değişkenin pozitif bir katsayıya sahip olacağı öngörülebilir. Son olarak, terörizm çalışmalarında kontrol değişkeni olarak yer alan ülkelerin nüfus büyüklükleri logaritmik formda modele eklenmiştir. Nüfus artışının bünyesinde barındırdığı sorunlar dikkate alındığında değişkene ait katsayının pozitif değerler alacağı öngörülmektedir. Son olarak, terörizm çalışmalarında kontrol değişkeni olarak yer alan ülkelerin nüfus büyüklükleri logaritmik formda modele eklenmiştir. Nüfus artışının bünyesinde barındırdığı sorunlar dikkate alındığında değişkene ait katsayının pozitif değerler alacağı öngörülmektedir.

4.2. Ekonometrik Model ve Analiz

Küresel Terörizm Veritabanı'nda kayıtlı 156 ülkede meydana gelen terör olaylarının boyutu ile bir takım siyasi, psikolojik ve toplumsal dinamikler arasındaki ilişkinin analiz edilerek bir anlamda, terörizmin tetikleyici unsurları arasında hiyerarşik bir önem sırası oluşturmak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, 2007 - 2011 dönemini ve 156 ülkeyi kapsayan yıllık veriler yardımıyla Havuzlanmış / Karma Panel Model tahminlenmiştir. Ancak; Havuzlanmış Panel Model'de, her bir kesit için tek bir sabit terim belirlenmekte, böylece kesitler arası

türdeşliğin olduğu varsayılmaktadır. Bu modelin asıl sorunu kesitler arası ayırım yapmaması ve değişkenler arası ilişkinin zaman içinde bütün kesitler için aynı olup olmadığını söyleyememesidir (Gujarati ve Porter, 2012, s. 594). Oysaki; analizde dikkate alınan 156 ülkenin gözlemlenemeyen farklılıklara sahip olmaları oldukça muhtemeldir. Bu tür farklılıklarının dikkate alındığı modellerde Sabit Etkiler Panel Modeli ve Rastal Etkiler Panel Modeli'dir. Bu noktada, analizdeki kesitlerin (ülkeler) belli karakteristik özelliklere sahip alt bölgeler olmadığı ve daha büyük bir ana kütlede rastal bir şekilde çekildiğine kuvvetle inandığımızdan geçerli modelin Rastal Etkiler Panel Modeli¹⁵ olduğu varsayımıyla hareket edilmiştir. Rastal Etkiler Panel Modeli'nin bulgularına Tablo 7'de yer verilmiştir. Modelin fonksiyonel formu şu şekilde gösterilebilir:

Terörün Şiddet Boyutu = f (Toplumsal Dinamikler + Politik Dinamikler + Psikolojik Dinamikler)

Başka bir ifadeyle;

$$GTI_{it} = \beta_1 + \beta_2 * FSI_{it} + \beta_3 * NFS_{it} + \beta_4 * Polity IV_{it} + \beta_5 * Psikolojik Faktör_{it} + u_{it}$$

i: 1, ... , 156 (Kesit Boyutu) t: 1, ... , 5 (Zaman Boyutu)

4.3. Ampirik Bulgular

Rastal Etkiler Panel Modeli'nin bulguları Tablo 7'de yer almaktadır. 2007 - 2011 dönemi dahilinde beş yıllık süreci ve 156 farklı ülkeyi kapsayan bu modelin gözlem sayısı 780'dir. Söz konusu örneklem dahilinde terör olaylarının temel belirleyicilerinin ve bunların önem derecelerinin saptanması amacıyla tahminlenen Rastal Etkiler Panel Modeli sonuçlarına göre, açıklayıcı değişken olarak modele dahil edilen değişkenlerden kırılma devlet endeksi, psikolojik faktör ve nüfus büyüklüğü değişkenlerinin teorik ve ampirik literatürle paralellik oluşturacak şekilde öngörülen etkileri taşıdıkları ve farklı anlamlılık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı oldukları görülmektedir. Ancak, ülkelerin demokratikleşme düzeyini gösteren polityIV değişkeni her ne kadar öngörülere uygun bir şekilde negatif değer almış olsa da istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu durum, söz konusu örneklem dahilinde ülkelerin demokratikleşme düzeyi ile terörün şiddet boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığını; terör olaylarının daha ziyade devlet başarısızlığı, nüfus ve teröre verilen zayıflıklar gibi toplumsal ve psikolojik faktörler ekseninde şekillendiğini göstermektedir.

Tablo: 7
Regresyon analizi sonuçları

2007-2011 (156 ülke) B'lı Değişken: GTI	Rastal Etkiler Panel Modeli (Panel EGLS)
---	---

<i>Period SUR (Panel Corrected Standard Errors)</i>	
Sabit	-13.54*** (1.40)
FSI	0.03*** (0.005)
PolityIV	-0.008 (0.017)
PSK	0.15* (0.084)
ln NFS	0.80*** (0.085)

Diagnostik Testler ve Değerlendirme Kriterleri

Jarque&Berra	5.4092 [0.066]
Durbin Watson d İstatistiği	1.0953
Adj. R ²	0.42
N*T	780

Not: *, **, *** simgeleri sırasıyla %10, %5 ve %1 olmak üzere anlamlılık düzeylerini, parantez içindeki değerler **değişen varyansa göre düzeltilmiş standart hataları**; köşeli parantez [] içindeki değerler p-olasılık değerlerini ifade etmektedir.

Elde edilen bulgulara göre, ülkelerin başarısızlık boyutlarını yansıtan Kırılgan Devlet Endeksinde (FSI) meydana gelecek 1 birimlik artış, terörün şiddet boyutunun 0,03 endeks değeri arttırmaktadır. Bu durum, ciddi bir etki yaratmamakla birlikte kırılmalı - başarısız devlet unsurunun terör olaylarının yayılması ve şiddet boyutunun tırmanması noktasında etkili bir faktör olduğunu göstermektedir.

Terör ve teröre verilen askeri karşılıklar sonucunda yaralanan ve hayatını kaybedenlerin sayısı üzerinden oluşturulan psikolojik faktör gölge değişkeninin %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Elde edilen bulgular, terör sebebiyle verilen zayıfların ortalamasının üzerine çıkması halinde terörün şiddet düzeyini 0,15 birim arttırdığı göstermektedir. Bu durum, bir bölgede süregelen terör olaylarının ve insan kayıplarının sayısı arttıkça terörün bir açmazla dönüştüğünün de sinyallerini vermektedir. Başka bir ifadeyle, insan kayıpları terörün sonlandırılmasında bir tür “psikolojik duvar” mahiyetindedir.

Sonuç

Çok kutuplu bir yapıya doğru evrilmekte olan dünya sistemi içerisinde terörün rahat bir yayılma imkanı bulunduğu başarısız devletlerin sayısındaki artış ve terörün akıl almaz yükselişi, uluslararası sistemin işlerliği ve kalıcı barışın tesisi için tehdit oluşturmaktadır. Son çeyrek asırdır teknoloji dünyasında ve silah sanayinde yaşanan gelişmeler terörist saldırıların mekan

ve zaman boyutunu ortadan kaldırmış durumdadır. Bu sebeple, devletler sistemi içerisinde bu denli büyük boyutlara ulaşarak kısır bir döngü halini alan terörizm sorunsalının ivedilikle çözüme kavuşturulamaması, yalnızca kırılğan - başarısız devlet statüsündeki ülkelerin değil; aynı zamanda refah düzeyi yüksek gelişmiş ülkelerin de yarınını belirsiz kılmaktadır. Dolayısıyla, bugün gelinen noktada, büyük güçler başta olmak üzere Birleşmiş Milletler ve diğer uluslararası kuruluşları meşgul eden terörizmle mücadele sorunsalının başarıya ulaşabilmesi, terörizm unsurunun temelinde yatan muhtemel dinamiklerin doğru bir şekilde saptanmasını ve bu doğrultuda rasyonel önlemlerin devreye sokulmasını; yani meseleye proaktif güvenlik önlemleri perspektifinden bakılmasını gerektirmektedir. Nitekim; gerek ulusal; gerekse de uluslararası örnekler dahilinde, terörizmle mücadelede salt askeri yöntemlerin uzun vadede fayda etmediği ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, uluslararası barışı tehdit eden ve her geçen gün çözüme kavuşturulması daha da güçleşen terörizm unsurunun muhtemel dinamiklerini belirlemek daha da önemli hale gelmektedir.

Bu açıdan bakıldığında, terörist faaliyetlerin sebep olduğu can ve mal kayıplarının hat safhaya ulaştığı ülkelerin birçoğunun yoksulluk, sosyal ayrışma, demokratik değerlerden uzak olma ve tümünün doğal bir sonucu olarak kalitesiz bir yaşam standardına sahip olma gibi belirgin karakteristik özellikler sergileyen kırılğan - başarısız devlet statüsünde olmaları, her geçen gün daha da karmaşıklaşan bir yapıya bürünen terörizm olgusunun muhtemel dinamikleri arasında devlet başarısızlığı olgusunun olabileceği fikrini gündeme getirmektedir. Nitekim; 2007 - 2011 yılları dahilinde 156 ülkede meydana gelen terörist faaliyetlerin temel belirleyicilerinin saptanması amacıyla tahminlenen Rassal Etkiler Panel Modeli neticesinde elde edilen ve istatistiksel olarak anlamlı olan bulgular, bu öngörülerini destekler niteliktedir. Elde edilen bu bulgular devlet başarısızlığı olgusunun terörizmin yayılmasında elverişli bir zeminsel faktör olduğunun göstergesi niteliğindedir. Bu sebeple, politika yapıcılarının ülkeleri terör örgütlerinin kolay hareket edebildikleri, uyuşturucu ve silah kaçakçılığının denetim altına alınamadığı toprak parçalarına dönüştüren devlet başarısızlığı olgusuyla iktisadi ve politik açıdan mücadele etmeleri; bu eksen etrafında oluşturulacak bölgesel paktlar dahilinde proaktif güvenlik önlemlerini devreye sokmaları gerekmektedir.

Son Notlar

* <http://www.un.org>, Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2014.

²<http://www.state.gov>, Erişim Tarihi: 1 Haziran 2014.

³ <http://eur-lex.europa.eu>, Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2014.

⁴ <https://www.start.umd.edu.tr>, Erişim Tarihi: 29 Mayıs 2014.

⁵<http://global.fundforpeace.org/>, Erişim Tarihi: 15 Ocak 2014

⁶ Devletlerin başarısızlık olgusuna karşı duyarlılıklarını ölçen Başarısız Devlet Endeksi (FSI), "Fund for Peace" tarafından 2005 - 2013 yılları dahilinde olmak üzere toplamda 178 ülke için oluşturulmuş yıllık endeks değerlerini ifade etmektedir. 4 sosyal, 2 iktisadi, 6 politik ve askeri olmak üzere toplamda 12 farklı gösterge yardımıyla oluşturulan bu endeks değerleri, 0 -

120 arasında değişmekte ve ülkeleri tehlike düzeyinde, ikaz düzeyinde, durağan ve sürdürülebilir olmak üzere risk boyutunda hiyerarşik bir sıralamaya tabi tutmaktadır.

⁷ Genel olarak epidemiyoloji bilim dalında ve sosyal bilimlerde kullanılan Vaka-Kontrol Araştırması, sonuçtan hareket edilerek nedenin bulunmaya çalışıldığı analitik bir araştırma yöntemidir.

⁸ ABD, İngiltere, Norveç ve Yunanistan.

⁹ Küresel Terörizm Veritabanında kayıtlı 158 ülke olmasına karşın çeşitli değişkenlere ilişkin veri eksikliği sebebiyle İzlanda ve Tayvan analiz dışında tutulmuştur.

¹⁰2012 ve sonrasında yaşanan terör olaylarının yaklaşık % 85'i Suriye'nin de aralarında olduğu beş ülkede meydana gelmektedir. Bu durum veri setinde ciddi bir *outlier* (dışa düşen gözlem) sorunu yaratarak doğrusal regresyon modeli varsayımlarının bozulmasına sebep olduğundan genel devininin dışına çıkan bu yıllar analize dahil edilmemiştir.

¹¹"polityIV" değerlerinin alternatifi olarak görülen ve siyasal haklar ile bireysel özgürlükler üzerinden 195 ülke için oluşturulan "Freedom House Politik Özgürlük Endeksi" yerine "polityIV" verilerinin tercih edilmesinin temel sebebi, daha spesifik bir olgu olan bireysel özgürlüklerin bağımlı değişken olan terörizm endeksi ile içsellik sorunu oluşturması olasılığıdır.

¹² <http://www.systemicpeace.org>, Erişim Tarihi: 13 Ocak 2014.

¹³ <http://www.start.umd.edu/gtd>, Erişim Tarihi: 14 Şubat 2014.

¹⁴Küresel Terörizm Veri Tabanı kayıtlarına göre, örneklemi oluşturan 156 ülkede terörün başladığı ilk günden Aralık 2011 tarihine kadar geçen sürede, terör olayları sebebiyle yaralanan ve ölenlerin aritmetik ortalaması yaklaşık 1000'dir. Bu sebeple 1000 sayısı ortalama değeri ifade etmesi adına eşik değer olarak kabul edilmiştir.

¹⁵ Havuzlanmış (Karma) Panel Modeli'nde, verilerimizin kesit ve zaman serisi özellikleri göz ardı edilerek büyük bir regresyon tahmin edilmektedir. Sabit Etkiler Panel Modeli'nde, her kesit birimine (çalışmada dikkate alınan 156 ülke) kendi sabit (yapay) değişkeni atanmaktadır. Rastal Etkiler Panel Modeli'nde ise, her bir kesitin sabit terim değerinin çok daha büyük bir ana kütlede rastal çekildiği varsayılmaktadır.

Ekler

EK Tablo: 1
Betimsel istatistikler

	<i>Ortalama</i>	<i>Medyan</i>	<i>Maks.</i>	<i>Min.</i>	<i>St. Sapma</i>	<i>Gözlem Sayısı</i>
<i>GTI</i>	1.94	0.85	10.00	0.00	2.37	780
<i>FSI</i>	71.65	77.20	114.7	16.80	23.69	780
<i>ln NFS</i>	16.24	16.12	21.004	13.28	1.45	780
<i>POLITY IV</i>	3.010	6.000	10.00	-10.00	6.810	780
<i>PSK</i>	0.217	0.000	11.00	0.000	0.558	780

EK Tablo: 2
Korelasyon matrisi

	<i>FSI</i>	<i>LNNFS</i>	<i>PSK</i>	<i>POLITY IV</i>
<i>FSI</i>	1			
<i>ln NFS</i>	0.10	1		
<i>PSK</i>	0.29	0.28	1	
<i>POLITY IV</i>	-0.55	0.02	-0.04	1

Kaynakça

Abadie, A. (2006). Poverty, political freedom, and the roots of terrorism. *The Economics of National Security*, 96(2), 50-56.

Alberto, A. ve Perotti, R. (1996). Income distribution, political instability and investment. *European Economic Review*, 40(6), 1203-1228.

Baranyi, S. ve Powell, K. (2005). Fragile states, gender equality and aid effectiveness: a review of Donor perspectives. *The North-South Institute*, 1-15.

- Boswell, T. ve Dixon W. J. (1990). Dependency and rebellion: a cross-national analysis. *American Sociological Review*, 55(4), 540-559.
- Boylan, B. M. (2010). Economic development, religion, and the conditions for domestic terrorism. *Josef Korbel Journal of Advanced International Studies*, 2, 28-44.
- Cederman, L., Hug, S. ve Krebs, F. L. (2010). Democratization and civil war: empirical evidence. *Journal of Conflict Resolution*, 47(4), 377-394.
- Cojanu, V. ve Popescu, A. I. (2007). Analysis of failed states: some problems of definition and measurement. *The Romanian Economic Journal*, 25, 113-132.
- Collier, P. ve Hoeffler, A. (2002). Greed and grievance in civil war. *Oxford Economic Papers*, 56(4), 563-595.
- Collier, P., Elliot, V. L., Hegre, H., Hoeffler, A., Reynal-Querol, M. ve Sambanis, N. (2003). Breaking the conflict trap civil war and development policy. *A World Bank Policy Research Report*, 1-221.
- Esty, D. C., Goldstone, J.A., Gurr, T. R., Harff, B., Levy, M., Dabelko, G. D., Surko, P. T. ve Unger, A. N. (1999). State failure task force report: phase II findings. *Environmental Change & Security Project Report*, 5, 1-24.
- Garfinkle, A. (2005). A conversation with condoleeza rice. *The American Interest*.
- Esty, D. C., Goldstone, J. A., Gurr, T. R., Harff, B., Levy, M., Marshall, M. G., Bates, R. H., Epstein, D. L., Kahl, C. H., Surko, P. T., Ulfelder, J. C. ve Unger, A. N. (2000). State failure task force report: phase III findings. *Science Applications International Corporation*, 1-255.
- Goldstone, J. A., Bates, R. H., Gurr, T. R., Lustik, M., Marshall, M. G., Ulfelder, J. ve Woodward, M. (2010). A global model for forecasting political instability. *American Journal of Political Science*, 54(1),190-208.
- Gujarati, D. N. ve Porter, D. C. (2012). *Temel ekonometri*. (Ü. Şenesen ve G.G. Şenesen, Çev.) İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Hegre, H. (2014). Democracy and armed conflict. *Journal of Peace Research*, 51(2), 139-144.
- Institute for Economics and Peace. (2012). Global terrorism index capturing the impact of terrorism from 2002 - 2011, IEP.
- Lafree, G. ve Dugan, L. (2007). Introducing the global terrorism database. *Terrorism and Political Violence*, 19(2), 181-204.
- Li, Q. (2005). Does democracy promote or reduce transnational terrorist incidents? *Journal of Conflict Resolution*, 49(2), 278-297.

- Marshall, M. G. ve Cole, B. R. (2011). Global report 2011 conflict, governance, and state fragility. Center for Systemic Peace, 1-44.
- Marshall, M. G., Gurr, T. R. ve Jagers, K. (2013). Political regime characteristics and transitions, 1800-2012. *PolityTM IV Project*, Center for Systemic Peace.
- Muller, E. N. ve Seligson, M. (1987). Inequality and insurgency. *The American Political Science Review*, 81(2), 425-452.
- Newman, E. (2007). Weak states, state failure, and terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 19(4), 463-488.
- Patrick, S. (2006). Weak states and global threats: fact or fiction?. *The Washington Quarterly*, 29(2), 27-53.
- Piazza, J. A. (2006). Rooted in poverty?: terrorism, poor economic development and social cleavages. *Terrorism and Political Violence*, 18(1), 159-177.
- Piazza, J. A. (2008). Incubators of terror: do failed and failing states promote transnational terrorism. *International Studies Quarterly*, 52(3), 469-488.
- Richardson, C. (2011). *Relative deprivation theory in terrorism: a study of higher education and unemployment as predictors of terrorism*. Politics Department, New York University.
- Rotberg, R. I. (2003). State failure and state weakness in a time of terror. *Brookings Institution Press*, Washington, D.C. 20036.
- Sunde, U. ve Cervellati, M. (2013). Democratizing for peace? the effect of democratization on civil conflicts. *Oxford Economic Papers*, 66(3), 774-797.
- The National Consortium for Study of Terrorism and Responses to Terrorism. (2013), Annex of statistical information country reports on terrorism 2012, 1-9.
- Wade, S. J. ve Reiter, D. (2007). Does democracy matter?: regime type and suicide terrorism. *Journal of Conflict Resolution*, 51(2), 329-348.
- Walsh, J. I. ve Piazza, J. A. (2010). Why respecting physical integrity rights reduces terrorism. *Comparative Political Studies*, 43(5), 551-577.
- Walter B. F. (2004). Does conflict beget conflict? explaining recurring civil war. *Journal of Peace Research*, 41(3), 371-388.